

DIYANET DERGİSİ

6 ARALIK 1990
BU SAYIDA

DİNİ - İLMİ - EDEBİ ÜÇ AYLIK DERGİ

● EKİM - KASIM - ARALIK

● Cilt: 26 - Sayı : 4

● Diyanet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi
Salim GÜNEY
Döner Sermaye İşletme
Müdürü

● Yazı İşleri Müdürü
Orhan BALCI
Sürelî Yayınlar
Şube Müdürü

● Yazı Tetkik Kurulu
Abdullah SEVİNÇ
İbrahim URAL
Orhan BALCI

● Yayına Hazırlayanlar
Alaaddin KOÇAK
Bilâl KOÇ

● Dr. Mediha Eldem Sok. No: 85
Tlf: 125 66 11/379
Kocatepe/ANKARA

● Baskı
AYYILDIZ MATBAASI A.Ş.
342 17 07 - 342 33 16 ANK.

● Kapak
MÜSENNA CELİ SÜLÜS
LEVHA

● Hattatı:
Süleyman Vasfi EFENDİ
Okunuşu
"EDEB YÂ HU"

● Türkçesi:
"Ehl-i diller arasında aradım,
kıldım taleb
Her hüner makbul imiş, illâ edeb,
illa edeb!"

İçindekiler

İLMİ KIRAAT OTORİTELERİNDEN İMAM CEZERİ VE TORUNU KASIM PAŞA Recep AKAKUŞ	3 - 31
MAHYOLAN AİLELER Ali Ulvi KURUCU (Şiir)	32
İMAN İNSANA NE KAZANDIRIR? Yrd. Doç. Dr. Şevki SAKA	33 - 49
DİN (Şiir) M. Akif ERSOY	50
KUR'AN'DA TEMSİLİ ANLATIM Halil ALTUNTAŞ	51 - 67
ASIM'IN NESLİ (Şiir) Ali TÜRKASLAN	68
KUR'AN'DA RIZIK Muhit MERT	69 - 86
İSLAMDA BORCUN GECİKTİRİLMESİ Mustafa AVCI	87 - 95
DEVR-İ CEHALET (Şiir) Mustafa Necati BURSALI	96
M. Akif ERSOY'UN "SEYFİ BABA" ŞİİRİNDE BİR DEVRİN PANORAMASI Hasan ÖZTÜRK	97 - 102
M. Akif BEY MERHUMUN ARDINDAN (Şiir) M. Asım KÖKSAL	103 - 104
OSMANLI DEVLETİNDE İLMİYE SINIFININ RÜTBE VE PAYELERİ Veli ERTAN	105 - 111

MEHMET AKİF ERSOY'UN "SEYFİ BABA" ŞİİRİNDE BİR DÖNEMİN PANORAMASI

Hasan ÖZTÜRK

1961'de Araklı'da doğdu. İlk ve ortaokulu Araklı'da okuduktan sonra 1978'de Trabzon Erkek Öğretmen Lisesini bitirdi. Selçuk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1983'de mezun oldu. Kasım 1984'ten itibaren Arhavi İmam - Hatip Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Türk Edebiyatı, Din Öğretimi Dergisi, Yeni Forum, Milli Kültür vb. dergilerde kültür - sanat ağırlıklı değişik yazıları yayımlanmıştır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Seyfi Baba, Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat adlı eserinin Birinci Kitabı'nda yer alan 114 mısralık eseridir. Aruz vezninin; fe ilâ tün/fe i lâ tün/fe i lâ tün/fe i lün kalıbıyla yazılan Seyfi Baba, Sırat-ı Müstakim dergisinin 17 Aralık 1908 tarihli sayısında yayımlanmıştır.(1) Karşılıklı konuşma şekliyle yazılan eserde her iki mısra kendi arasında kafiyelidir. Eski Türk toplum hayatının temelinden sarsıldığı bir dönemin başlangıcında yazılan Seyfi Baba, şekil olarak eski ile yeninin ortak izlerini taşımakla beraber muhtevada, yaşanan hayatın realist gözlemlerini yansıtır. "Yaşanan hayatın manzarası"nı yansıtmak -diğer pekçok şiir gibi- Seyfi Baba'nın ayrıncı

(1) Safahat (Neşre hazırlayan: M.Ertuğrul Düzdağ) M.A.A.M. yay. İst. 1987 (Giriş) CV

özelliği sayılmalıdır.(2)

"Eski ve ışksız İstanbul sokaklarından geçip, hasta ve fakir bir ihtiyarın evine varan şairin karşılaştığı basit fakat düşündürücü bir sefâlet sahnesi"ni anlatan Seyfi Baba; Küfe, Mahalle Kahvesi, Meyhâne, Hasta, Bebek ve Köse İmamlar'la birlikte, "İstanbul'un Fatih semti gibi, o zamanın en millî ve muhafazakâr bir semtinde, bu ilk muhitinden aldığı sağlam bir terbiye ile temiz bir Türk-Osmanlı ailesinin çocuğu olarak yetişen(3) Mehmet Akif'in, XX.yüzyıl başlarındaki Türk toplumunun sosyal yapısına ışık tutacak eserlerindedir.(4) Bu eserlerde anlatılan; "çocuk, aile, kadın, fakirlik, ilgisizlik, bilgisizlik, cehâlet, dini bilmeden din namına cinayetler işlemek gibi meseleler her zaman karşılaşılabilecek meselelerdir; belki yer zamanı ve şekli değişik olacaktır, fakat problem muhteva itibarıyla aynıdır."(5) Bu eserler okununca Akif'in "hayatı şiire, şiiri de hayata sokma" konusundaki başarısını görmek mümkün olacaktır.

Safahat'taki diğerleriyle beraber, "rezâil-i içtimâiye"mize neşter vuran(6) Seyfi Baba, tahkiyeye dayalı şiir olarak bölümlere ayrılabilir. Birinci bölüm; Seyfi Baba'nın hastalığını öğrenen şairin evinden ayrılması, ikinci bölüm; evinden ayrılan şairin "galiba bir çıkan" olduğunu düşündüğü Seyfi Baba'nın aralık kapısına gelişidir. Üçüncü bölüm; aralık kapıdan içeri giren şairin, "Şair olsam yine tasviri olur bence muhal" dediği Seyfi Baba'yla karşılaşması, dertlerini dinlemesi ve "Açılırsın, sanırım terlemiş olsan iyice" diyerek hastayı yorganın altına sokarak örtmesidir. Dör-

(2) "Aslında mazmûnları şiirde bırakmak çok güç ve imkânsızdı. Çünkü onlar bizim insanımızın, insanı ve tabiatı idrâkini sağlayan formül ifadelerle dönüşmüşü, yani onlar insanla beraberdi. Yalnız şiirin ve nesrin değil, bütün güzel sanatların ortak formaları durumunda idiler. Servet-i Fünun şiirinden itibaren gitikçe azalan ve sonra kaybolan bu idrak ve ifade formüllerine, artık sadece musikide ve yazı dilinin dışında kalan konuşmalarda tesadüf olunabilecekti. Bu husustaki son darbe Mehmet Âkif'ten gelir. Âkif de her nasılsa bu işi kendi sahasında, eşine az rastlanır biçimiyle ilk defa Safahat'ında sergiledi. Şiiri, aruz hariç, eski mazmun kalıplarından tamamen temizledi. Bunu yaparken son derece bilinçli idi." Necmettin TÜRİNAY, Nesrin Varoluşlarını Zorlayan Bir Şair, Millî Kültür Aralık 1986, s.55, sh.27-28.

(3) Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi c.II sh.1158-1152

(4) "Savaş olmadığı zamanlar toplumun günlük hayatından tablolar çizilir. Camiler, kahveler, hastalar, alıcılar ve satıcılar, meyhane, içki ve kumarın açtığı yaralar, yetimlerin, dulların, yoksulların içinde bulunduğu acı problemler, idarenin bozukluğu, rüşvet felâketi, faiz faciası... her yönüyle cemiyet, enstanteneler, çizgiler ve tablolar halinde bir çöküşün umumî görünüşünü verirler. Bunlar, yani cemiyetin alelâde vakitleri ve halleri anlatılırken, şiir, daha çok tasvirîdir, objektiftir, bir ilim vesikası çekmek isteyen bir metoda sahiptir ve bir anket sadakatı içindedir." Sezai KARAKOÇ, Mehmed Âkif, Diriliş yay. 2.baskı İst.1974, sh.38.

"Düşkünlerin ıstırapı, cahilliğin kötü işleri, bakıma muhtaç çocuklar, sokağa dökülmüş ihtiyarlar ona dert olmuşlardır. O basık evler, çamur deryası sokaklar, insanların ruhunu çökerten kahveler ve meyhanelerle iç içeydi. Bu bakımdan onun yoksullara, hastalara karşı ilgisi Servet-i Fünun şairlerinden farklıdır. Okula gidemeyen fakir çocukların, küfesine ayağı dolaşmış, Seyfi Baba'larla aynı odada yatmış, hasta öğrencilerin, ıstıraplarına şahit olmuş ve yüreğindeki acılarla edebiyatımızın ilk ve sosyal ve gerçekçi şiirlerini yazmıştır." Orhan ŞENEL, Mehmed Âkif Ersoy, Millî Eğitim Ocak-Şubat-Mart 1986, s.67, sh.12.

(5) Doç.Dr.Süleyman Hayri Bolay, Neden Mehmed Akif, Mehmed Akif Araştırmaları Dergisi, Aralık 1986. s.1, sh.4.

düncü bölüm; yorganına gömülen Seyfi Baba'nın perişanlığı karşısında çaresiz kalan şairin perişanlığıdır. Başka alt bölümlere de -istenirse- ayrılabilir bu eserde aile düzeni, İstanbul sokaklarının maddî ve manevî yönden bozuk yapısı, komşuluk ilişkileri, karşılıklı yardımlaşma, çalışmanın önemi, düşkünlere yardım konularının sosyal hayatımızdaki durumunun realist gözlemlerle yansıtıldığını görmekteyiz.

Ailesi ve muhitinden aldığı "sağlam terbiye" ile yetişen Âkif, aileye özellikle önem vermiştir. Aile fertlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde kopukluk başlamış, ailenin düzeni bozulmuşsa toplumun yapısı da temelinden sarsılıyor demektir. Seyfi Baba'nın hastalığını öğrenen şairin kendi evinden ayrılırkenki davranışı, örnek bir babanın hareketlerindedir. Vaktinde evine gelmiş, evi güvenlik içinden bırakıp ayrılırken de gerekli uyarıyı yapmıştır.

Gecikirsem beklemeyin... Zira yol

Hem uzun hem bataktır...

- Daha âlâ, kalınız

Teyzeniz geldi, bu akşam değiliz biz yalnız.

Boşanırcasına yağan yağmurda giden şaire "kör kandil" in görüp de kendisine göstermedikleri, sosyal yapının yıkılışına işaret sayılacak ailelerdir.(7)

Gecenin süt-re-i yeldâsını çekmiş, uryan

Sokulup bir saçağın altında gûyâ uyuyan

Hânuman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;

Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;

Kocasından boşanan bir sürü bîçâre karı;

O kopan rabitanın darmadağın yavruları;

Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler:

Evi sırtında, sokaklarda gezen aileler.

Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâfil,

Serseri, derbeder, âvare, harâmî, kaatil...

"Çıplak bir sefâlet sahnesi" Seyfi Baba, ekonomik sebeplerle perişan olmuş bir ailenin reisidir. Her şeye rağmen babacan, dürüst bir aile reisi...

---

(6) Buradaki rezâil-i içtimaiye tabiri Âkif'in kendisine aittir. Necmettin TÜRİNAY, Âkif'in Levlâ-yı Vicdan'ı, Türk Edebiyatı, Aralık 1986. s.158, sh.47.

(7) Doç.Dr.Cahit KAVCAR, Mehmet Âkif'in Şiirlerinde Eğitim Değerleri, Ölümünün 50.Yılında MEHMET ÂKIF ERSOY'U ANMA KİTABI, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ank. 1986, sh.132.

Karşılıklı hoşgörü, yardımseverlik, merhamet insanlığın vazgeçilmez yüksek erdemleridir. Çeşitli şekillerde karşımıza çıkan resmî normların temel amacı âdet, örf, gelenek ve kültürle şekillenen sosyal normların yaşamasına yardımcı olmak, kısaca dinine, mukaddesâtına, milletine "millî kültür"üne bağlı insan yetiştirmektir. Pekçok şiirinde bu konu üzerinde duran Âkif, Seyfi Baba'da ortak kültüre bağlı insanların karşılıklı ilişkilerinin olması gerekli en güzel şekli belirlemiştir.(8)

Seyfi Baba için, "Hastalanmış yatıyormuş./-Nesi varmış acaba?" diye meraklanan şair, "Esef ettim vah vah" der ve tereddütsüzce hastanın evine gitmeye karar verir. Hastalık haberi geldiğinde evde olmamış olmak da şair için bir başka üzüntü kaynağıdır. Ziyaret için yanına gelen şaire, Seyfi Baba'nın hizmete kalkışması bizim insanımızın çok hususi bir yanı sayılmalıdır.(9) Seyfi Baba;

- Nerde kaldın? Beni hiç yoklamadın evlâdım!

Haklısın, bende kabâhat ki haber yollamadım

Bilirim çoktur işin, sonra bizim yol pek uzun...

Hele dinlen azıcık, anlaşılın yorgunsun.

demekle mütevazi bir insan ve gerçek bir misafirsever olduğunu gösterir. Bununla da yetinmez, komşu kadının verdiği ıhlamuru güçlkle bulup misafirine ikram eder.

Çekerek dizlerinin üstüne bir eski aba

Sürtünüp mangala yaklaştı bizim Seyfi Baba.

- Ihlamur verdi demin komşu... Bulaydık şunu, bir...

- Sen otur, ben ararım...

- Olsa içerdik, iyidir...

Aha buldum, aramak istemez oğlum, gitme...

Şair hastayı dinlemiş, hastalık sebebini öğrenmiş, kimsesizlik canına tak eden Seyfi Baba'nın sefâletini görmüş, fakat dostuna yardımcı olamamıştır. "Kim getirir ekmeğimi" diyen Seyfi Baba'ya verilecek "tek onluk" bile yoktur kesede.

Ortalık açmış, uyandım. Dedim, artık gideyim,

---

(8) Bu konuda pek çok yazı yazılmış, çok sayıda da kitap yayınlanmıştır. Orijinal ve anlaşılır olması bakımından sadece bir makaleye işaret etmek istiyoruz. Prof.Dr.Erol Güngör, Türklerde Yardım Duygusunun İslâmî Kaynakları, Millî Kültür Ağustos-Eylül-Ekim 1980.

(9) Mithat Cemal Kuntay'ın verdiği bilgiye göre Seyfi Baba, Âkif'in çok sevdiği ve saydığı bir komşusudur. "Yaylâ" semtinde dülgerlik yapan Hasan Baba ile kispet yapıp aynı zamanda güreşen oğlu Abdullah'ı haftada üç defa ziyarete giden Âkif, çok sevdiği bu iki dostunu daha sık görmek için Sarıgöl'deki evinden çıkıp, Yaylâ'ya taşınarak dostlarına komşu olur. İki dostunun iyiliklerine karşılık - iyilikleri şairin yanında güzel Rumeli şivesiyle konuşmalarıdır- Âkif, Hasan'ı belediyeye yerleştirir, dülger Hasan Baba'yı da Seyfi Baba olarak Safahat'ına alır.

Önce amma şu fakir âdemi memnun edeyim.

Bir de baktım ki: tek onluk bile yokmuş kesede;

Mühtüm boynunu bükmüş duruyormuş sâde!

O zaman koptu içimden şu tahassür ebedî:

Ya hamıyyetsiz olaydım, ya param olsa idi!

Mehmet Âkif, helâl kazanç sağlamanın toplumun her kesiminde geçerli bir ah-lâk kuralı olmasını ister. Tembellik ve bunun sonucunda ortaya çıkan dilencilik insa-na yakışmayan hallerdir.

Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası

Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!

düşüncesiyle yetmişbeşi geçmiş Seyfî Baba, "Kim getirir ekmeğimi?/Oturup kör gi-bi, nâmerde el açmak iyi mi?" diyerek Mehmet Ağa'nın akan damını onarmaya çı-
kar, burada üşütür ve hastalanır. Bakacak kimse yok, Osman'ın "iş" diye "eli ekmek
tutacak zaman"ı belli olmadığına göre kış günü kiremitlere çıkmaktan başka çare
kalmamıştır. Seyfi Baba'nın, adını yüzkarası ve maskara çıkarmaya hiç mi hiç niyeti
yoktur.

Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;

Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde.

Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak,

"Gel" diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.

Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,

Boğuyordum müteveffayı bütün âferine,

Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek,

Düştü artık göllerde bize pekâlâ yüzmek!

Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim.

Çok mu yüzdük, bilemem, toprağı bulduk neyse;

Yukarıdaki mısralar, yaklaşık yüzyıl önceki İstanbul sokaklarının bakımsızlığı-nı anlatır. Günümüzde dahi şehir halkını rahatsız eden bu bakımsızlığın o dönemde Âkif tarafından bizzat görülerek gösterilmiş olmasına dikkat etmek gerekir. "Çamur tâ belde" feneriyle birlikte "çifte sandal" yüzen şair, neyse ki sonunda toprağı bulur,

karaya çıkar. İkinci bir açıklamaya gerek göstermeyecek kadar açık olan bu iradelerde Âkif'in sosyal hiciv ustalığını da görmek mümkündür.(10) Eski Türk hayatının insanı rahatlatan mimarisi ve yaşama zevki veren tabii çevre güzelliği değişen dünyamızda -bütün çabalara rağmen- yokolmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.(11) Bu olumsuz değişmelerde artan insan nüfusu ve ihtiyacına cevap vermenin haklılığı kadar Âkif'in hicvini gerektirecek ilgisizliklerin olduğunu da unutmamak gerekir.

İnsanların nüfusu arttıkça bu artışın tersine insan ilişkilerinde azalma olmaktadır. Gelişen teknik yapının sağladığı avantaj araçlarla insanlar hemcinslerinin yerini doldurmaya çalışırken, zorlaşırken büyüyen yaşama kavgası insanları daha bencil, daha çok kendi işleriyle uğraşır hale getiriyor. İnsanların yapacağı pekçok işin elektronik âletlerle yapılacağını da gözönüne alırsak geleceğin dünyasında kültürün yeri ve boyutunu haklı olarak düşünmek gerekiyor. Bu bakımdan, sanayi ötesi dünyaya çok yaklaşılan günümüz dünyasının insanına, insanî ilişkiler açısından Seyfi Baba'nın ulaştırılması gereken mesajı vardır.

XX.yüzyıl başlarında, yeni bir kimlik kriziyle karşılaşmakta olan Türk toplumunun savaş öncesindeki döneminin sosyal panoramasını çizen Seyfi Baba'da Âkif'in başarısı nereden kaynaklanıyor? Kimlik krizi konusunu gündeminden atamayan Türk milletinin bu konuyu çözüme kavuşturmada edebî eserler ve onların sahipleri sanatkârlara başvurduğunda Âkif'in bu sıralamadaki yeri aynı zamanda O'nun başarısının belgesi de sayılmalıdır. Bazı ünvanlar almak yerine, "halkın adamı" olmayı tercih eden Mehmet Âkif Ersoy, millî şair sıfatıyla bu toplumun insanlarını bu toplumun diliyle anlatmıştır.(12) Âkif'i hepimiz anlayabildiğimize göre Seyfi Baba çevresinde şekillenen insanî ilişkilerin yoğunlaştığı toplum tipine ulaşmak durumundayız.

---

(10) "Millî şair yirminci yüzyıl başlarında, bir yandan sosyal meseleleri terennüm eden, çarpıklıkları yakalayıp ince bir ironi ile ifşa eden toplumsal bir şair sıfatıyla, bir yandan da İslâmî modernleşmeyi savunan bir fikir adamı kimliğiyle dikkatleri çekmiştir." Mustafa ERDOĞAN, Safahat'ın Temalarından Biri: İslâmî Modernleşme Görüşü, Ölümünün 50. Yılında MEHMET ÂKIF ERSOY'U ANMA KİTABI, Ankara Üniversitesi Basımevi Ank.1986, sh.143.

"Âkif'in sosyo-ekonomik yapımızdan verdiği kesitler bugün hâlâ canlılığını muhafaza etmektedir. O bizim insanımızın bu konular karşısındaki tavrını çok iyi keşfetmiştir. Bu tavrın toplumumuzda meydana getirdiği çarpıklığı aruz vezinli şiirleriyle hikâyeleştirerek ironik bir üslupla Türk okuyucusuna sunuşu ayrı bir ustalıktır." Vahap KABAHASANOĞLU, Mehmed Âkif'te Sosyal Tema, Türk Edebiyatı Aralık 1986. s.158, sh.45.

(11) Bu konu, Türkiye ile birlikte bütün dünya devletlerinin gündeminde önemini korumaktadır. Olumlu pekçok çabaya rağmen malesef istenilen sonuç elde edilememektedir. "Sanayi İnkılabı'nın dünya gündemine soktuğu çevre kirliliği ve tabii güzelliklerin yokoluşu toplum olarak bizi de etkilemektedir. Eski dış çevre'nin verdiği huzuru aramak bir yana içinde bulunduğumuz ortama uyum asgılamada zorluklar ve sıkıntılarla karşı karşıyayız. Bu konuda iki yazının adını vermekle yetinelim.

Yük.Mim.Erdoğan OKÇU, Çevre Düzenlemesi ve Mimarî Üzerine Düşünceler, Millî Kültür, Ağustos-Eylül-Ekim 1980

Kalkınmanın Ağır Bedeli (Başyazı) Yeni FORUM 1-15 Eylül 1988

(12) Âkif'in, toplumumuzun her kesiminde tanınması hakkında bkz. Ali YAKICI, Mehmed Âkif'in Safahat'ında Türk Folkloru Unsurları. Türk Yurdu, Aralık, 1987.